

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research

Cilt: 14 Sayı: 77 Nisan 2021 & Volume: 14 Issue: 77 April 2021

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

REHBER VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLARIN OKUL İKLİMİNDEKİ SORUNLARLA İLGİLİ GÖRÜŞLERİ VE OKUL SOSYAL HİZMETİ GUIDELINES AND PSYCHOLOGICAL COUNSEL'S VIEWS ON PROBLEMS IN SCHOOL CLIMATE AND SCHOOL SOCIAL SERVICE

Hülya YILDIZ*

Öz

Eđitim, bireylerde istendik davranıő oluŐturmayı hedeflemektedir. Okul, bireyin kendini potansiyeline uygun bir Őekilde gerċekleŐtirmesi için biliŐsel, psikolojik, duyuŐsal ve sosyal olarak desteklendiği en önemli kurumlardan bir tanesidir. Ancak okullarda, sistemin bir gereği olarak bilgi aktarımı ve zihinsel geliŐim öncelenirken psikolojik, duyuŐsal ve sosyal geliŐim arka planda kalmaktadır. Bu ćalıŐmada, rehber öğretmen/psikolojik danıŐmanların, öğrencilerin bireysel, ailesel ve sosyal sorunları, okullardaki rehberlik servislerinin yapısı, iŐleyiŐi, uygulamaları, öneriler ve okul sosyal hizmeti hakkındaki görüŐlerinin saptanması hedeflenmiŐtir. Bu amaćla Sakarya'da farklı okullarda ćalıŐan rehber öğretmen/psikolojik danıŐmanlarla derinlemesine görüŐmeler gerċekleŐtirilmiŐtir. Nitel desenin kullanıldığı ćalıŐmada, örneklem belirlenirken, araŐtırma problemleri ile ilgili en gećerli, detaylı ve zengin bilgileri verebilecek, amaćlı bir örneklem tercih edilmiŐtir. Okul ortamında öğrencilerin yaŐadıđı sorunlar, sınav stresi, verimli ders ćalıŐmama, davranıŐ bozuklukları, kavga, Őiddet, sigara kullanımı, arkadaŐlarla iletiŐim problemleri, disiplin ihlalleri, ekonomik yetersizlik, velilerin ilgisizliği ve aŐırı ders yükü olarak tespit edilmiŐtir. Okul sosyal hizmeti uygulamalarının rehber öğretmen/psikolojik danıŐmanlardan beklenmesi durumunda ćalıŐma saatlerinin bunun için yeterli olmayacağı ancak okul sosyal hizmetinin rehberlik ve psikolojik danıŐma servisinin etkisini olumlu yönde etkileyeceği verilerine ulaŐılmıŐtır.

Anahtar Kelimeler: Rehber Öğretmen/Psikolojik Danışman, Okul, Okul İklımindeki Sorunlar, Okul Sosyal Hizmeti.

Abstract

Education aims to create desired behavior in individuals. School is one of the most important institutions where the individual is supported cognitively, psychologically, affectively and socially in order to realize himself in accordance with his / her potential. However, while knowledge transfer and mental development are prioritized in schools as a requirement of the system, psychological, affective and social development remain in the background. In this study, it was aimed to determine the opinions of the guidance teacher/psychological counselors about the students' individual, family and social problems, the structure, functioning, practices, recommendations and school social service of the guidance services in schools. For this purpose, in-depth interviews were conducted with guidance teacher/psychological counselors working in different schools in Sakarya. In the study in which qualitative design was used, a purposeful sample was chosen, which could provide the most valid, detailed and rich information about the research problems while determining the sample. The problems experienced by students in the school environment are determined as exam stress, not studying efficiently, behavioral disorders, fighting, violence, smoking, communication problems with friends, disciplinary violations, economic inadequacy, indifference of parents and excessive course load. It has been found that if school social service practices are expected from guidance teacher/psychological counselors, working hours will not be sufficient for this, but school social service will affect the effect of the guidance and psychological counseling service positively.

Keywords: Guidance Teacher/Psychological Counselor, School, Problems in School Climate, School Social Work.

* ArŐ. Gör., Sakarya Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, <https://orcid.org/0000-0001-9403-2780>, hulyayildiz@sakarya.edu.tr

1. GİRİŞ

Öğrencilerin bütüncül gelişiminde en etkili kurumlardan bir tanesi okuldur. Okul ortamı doğaya, topluma, insana dair bilgilerin aktarıldığı, çocukların akran ilişkileri ve sosyalleşmeyi öğrendiği ve kendilerini gerçekleştirmeleri için desteklendikleri bir iklimdir. Bireylerin aile ile geçirilen çocukluk döneminin ardından gelişimlerdeki en önemli zaman dilimi okul hayatlarıdır. Ancak okul ortamında öğrenciler çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Bu sorunlar öğrencilerin bireysel ve ailesel özellikleri nedeniyle olabileceği gibi okul iklimi ve çevresel nedenlerle de olabilmektedir.

Dupper (2013), okullarda öğrencileri ilgilendiren problemleri, içe dönük davranış problemleri, dışa dönük davranış problemleri ve sosyal problemler olarak sınıflandırmaktadır. İçe dönük davranış problemleri; endişe ve korku, yalnızlık ve utangaçlık, yas tutma, depresyon ve intihar olarak sıralanabilir. Dışa dönük davranış problemleri; sınıf içi davranış problemleri, zorbalık, akran cinsel tacizleri olarak değerlendirilebilir. Sosyal problemlerden bazıları da okuldan kaçma, okulu bırakma, evsizlik, koruyucu bakım, ihmal, istismar, boşanma, madde bağımlılığı, erken gebeliktir. Öğrencileri en çok üzen problemler, okul ile ilgilidir. Bu alanı sıra ile gelecek kaygısı, kız-erkek arkadaşlığı, başkaları ile ilişki kurma, sağlık ve bedensel gelişim, bireyin iç dünyası ve ev ve aile hayatı ile ilgili problem alanları izlemektedir (Karahana, 1993, 150). Okula devamsızlık sorunu yaşayan öğrencilerin devamsızlık nedeni araştırıldığında ailevi sorunların başta geldiği görülmektedir (Hoşgörür ve Polat, 2015, 38).

Rehberlik, bireye kendini anlaması, çevredeki olanakları tanınması ve doğru tercihler yaparak kendini gerçekleştirmesi için yapılan sistematik ve profesyonel yardım sürecidir. Hırsızlık, yalan söyleme, saldırganlık eğilimi, antisosyal davranışlar, okuldan kaçma gibi uyum ve davranış bozukluklarına çözüm getirmek, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleriyle mümkün olabilir (Hatunoğlu ve Hatunoğlu, 2006, 334-335).

Okullardaki rehberlik ve psikolojik danışma merkezleri öğrencilerin biyo-psiko-sosyal durumlarını iyileştirmeyi ve sahip oldukları sosyal ve beşeri sermayeyi kullanarak kendilerini gerçekleştirmelerini sağlayıcı faaliyetlerde bulunmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre, eğitimde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri; kendini tanıyan, kendine sunulan eğitsel ve mesleki fırsatları değerlendirebilen, sorumluluk alabilen bireyler yetiştirilmesini ve bireylerin toplum içinde sağlıklı bir şekilde yaşamlarını sürdürebilmeleri için sosyal, duygusal, akademik ve kariyer gelişimlerini desteklemeyi amaçlar.

Rehberlik, eğitim sürecinin bir ögesi olarak, bireyi tanımak, bireyi kabul etmek ve onun gelişmesine yardımcı olmak anlamını taşımaktadır. Eğitim sistemi, odak noktasına bireyin gereksinimlerini ve gelişmesini koyabilmiş ise, bu sistemin eğitim uygulamalarında rehberlik yaklaşımı yer almış demektir (Özoğlu, 1977, 5). Tan (2014, 34-40), psikolojik danışmanın doğup gelişmesini etkileyen faktörleri; sosyal ortamın elverişli ve istekli olması, mesleki rehberlik hareketleri, ruh sağlığı hareketi, psikoanaliz hareketi, psikolojinin bir bilim olarak gelişmesi ve I. ve II. Dünya Savaşları olarak sıralamaktadır.

1908 yılında Frank Parsons'un Boston'da ilk meslek bürosunu kurmasıyla resmen başladığı kabul edilen okul rehberlik alanı, bu yüzyılın sonuna kadar bir çok değişim yaşamıştır. 1920-1960 yılları arasında psikolojik danışman, idareciler, sınıf öğretmenleri ve veliler tarafından eğitim ve öğretimle alakası olmayan biri olarak algılanmıştır (Nazlı, 2003, 132). Psikolojik Danışma ve Rehberlik hizmetleri ülkemizde 1950'li yıllarda başlamıştır. Daha önceki yıllarda da açık olarak rehberlikten söz edilmemekle birlikte eğitim programlarında ilke olarak bireysellikten ve öğrencilerin yetenekleri ölçüsünde gelişimlerine kılavuzluk edilmesinden söz edilmiştir (Özguven, 1990, 4). Türkiye'de 1950-1958 yılları arasında hareketli gelişmeler yaşayan okullarda rehberlik hizmetleri, 1958-1970 yılları arasında yetişmiş personel yokluğu, üst kademe yöneticilerinin sahip bulunduğu rehberlik anlayış ve inancının yetersizliği, rehberlik hizmetleri için gerekli yer, araç ve gereçlerin sağlanmayışı gibi etmenler yüzünden durağanlık yaşamıştır. İlk kez, 1970-71 öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 24 orta dereceli okulda rehberlik servisleri kurulmuş, 1986-87 öğretim yılı başında psikolojik danışma ve rehberlik uygulaması yapılan okulların sayısının yaklaşık 200, bu okullarda çalışan danışmanların ise ancak 400 dolayında olduğu görülmüştür (Kepçeoğlu, 1987, 265-266).

Sınıf ortamında bulunan her bir öğrencinin farklı kişilik özellikleri, farklı sosyoekonomik seviyeleri, farklı aile ortamları olduğu göz önünde bulundurulduğunda genelde değil bireysel rehberlik yaklaşımlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bambaşka problemlerle uğraşan öğrencilerin aynı sınıf ortamında aynı dersleri aldığı için aynı akademik başarıyı sağlamaları mümkün değildir. Öğrencilerin yaşlarına uygun duygusal, psikolojik ve sosyal gelişimi göstermelerinde de durum farklı değildir. Öğrencilerin problemlerinin çözülmesinde kişilik özellikleri, aile ortamları, sosyal çevreleri, akran ilişkileri ve okul iklimindeki

pozisyonları gibi parametreler göz önünde bulundurularak bireysel uygulamaların artırılması gerekmektedir. Bu durum okullardaki rehberlik servislerinin faaliyetlerinin önemini ortaya koymaktadır. Rehberlik servisinde yer alan profesyonellerin uygulamaları öğrencilerin kendilerini gerçekleştirmelerinde önemli rol oynamaktadır.

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonu, eğitim kurumu müdürünün başkanlığında müdür yardımcıları, rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar, her sınıf düzeyinden birer sınıf rehber öğretmeni, disiplin kurulu ya da öğrenci davranışları değerlendirme kurulundan birer temsilci ve okul-aile birliğinden bir temsilciden oluşur. Rehberlik ve psikolojik danışma servisi üyelerinin mesleki yükünün fazla olması, geneli uygulamaların zaman, emek ve kaynak olarak uygunluğu nedeniyle tercih edilirliliğini arttırmaktadır. Okullarda, eğitsel rehberlikle ilgili çalışmaların daha çok öğrencilerin akademik başarılarının artırılmasına yönelik bilgilendirme seminerleri, kişisel-sosyal rehberlikle ilgili olarak yürütülen çalışmaların test uygulamaları, mesleki rehberlik alanında liselerin tanıtılmasına yönelik çalışmalar olduğu tespit edilmiştir (Camadan ve Sezgi, 2012, 199).

Eğitim çalışanlarının öğrencilerin sorunlarına ilişkin farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu, önemli çalışmalar yaptıkları ancak bu çalışmaların yeterli olmadığı belirlenmiştir. Rehber öğretmenlerin yaptıkları çalışmaların başında danışmanlık ve mesleki rehberlik gelse de bu çalışmaların, sorunların üstesinden gelmede yetersiz olduğu belirtilmektedir. Danışmanlık, aile görüşmesi, paydaşlar arası işbirliği, öğrenciye uygun rol-model olunması, akran eğitimi ve psikolojik danışma hizmetleri gibi çalışmalara ağırlık verilmesi gerekmektedir (Sezer ve diğerleri, 2019, 88-109). Rehberlik çalışmalarının yeterli olabilmesi için rehber öğretmen/psikolojik danışman başına düşen öğrenci sayılarının makul düzeyde olması önemlidir.

Aile içi ilişkilerin kalitesi ve sağlıklı bir aile ortamında büyümek, çocukların eğitim süreçlerine adapte olması ve bütüncül gelişimlerinde etkilidir. Okullardaki rehberlik servislerinin, velilerin okulla ve kendi aralarındaki etkileşimi artıracak çalışmalar gerçekleştirmesi, eğitim sisteminin amaçları doğrultusunda olumlu çıktılar verecektir. Almanya'da ebeveyn-okul işbirliği ve eğitim süreçlerinin verimliliğinin, büyük ölçüde aile içi ilişkilerin kalitesine bağlı olduğu, birçok eyaletin okul kanununda dile getirilmektedir. Ebeveynlerin okullarla ilişkisini güçlendirmek için çeşitli aktiviteler düzenlenmektedir (Başkurt, 2019, 890).

Rehberlik hizmetleri yürütülürken hem finansal hem de beşeri kaynaklarla ilgili yetersizlikler yaşanmaktadır. Okullardaki rehberlik hizmetlerinin problemleri, rehber öğretmen sayılarının, rehberlik faaliyetleri için gerekli olan donanımın, idare ve sınıf öğretmenlerinin rehberlik hizmetleri ile ilgili bilgilerinin ve verdikleri desteğin yetersiz olması, rehberlik hizmetlerinin öneminin özellikle eski mezun öğretmenler tarafından yeterince kavranmamış olmasıdır (Hatunoğlu ve Hatunoğlu, 2006, 336).

Bu çalışmada Sakarya İlindeki beş rehber öğretmen/psikolojik danışmanla, öğrencilerin bireysel, ailesel ve sosyal sorunları, okullardaki rehberlik servislerinin yapısı, işleyişi, uygulamaları, öneriler ve okul sosyal hizmeti hakkındaki görüşleri hakkında derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Nitel desenin kullanıldığı çalışmada, örneklem belirlenirken, araştırma problemleri ile ilgili en geçerli, detaylı ve zengin bilgileri verebilecek, amaçlı bir örneklem tercih edilmiştir.

Rehber öğretmen/psikolojik danışmanların görevli oldukları kurumdaki bütün öğrencilerle ilgili faaliyet gerçekleştirme sorumluluğu bulunmaktadır. Akademik, duygusal, sosyal ve kariyer gelişimleri ile ilgili anket, test ve ölçek uygulamaları, eğitsel programlar, veli bilgilendirme toplantıları, meslek tanıtım seminerleri gibi uygulamalar rehber öğretmen/psikolojik danışmanların mesailerinin büyük bir bölümünü almaktadır. Oysa ailevi problemler, psikolojik sorunlar, akran ilişkilerinde sorunlar, iletişim sorunları, yalnızlık, özsayı eksikliği, devamsızlık, yoksulluk, dikkat bozukluğu, şiddet eğilimli olma, şiddet mağduru olma gibi sorunları olan öğrencilerle daha spesifik uygulamalar gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Yurtdışında uzun yıllardır uygulanan okul sosyal hizmeti bu noktada rehberlik ve psikolojik danışmanlık servisini güçlendirme potansiyeli taşımaktadır.

Veliler çocuklarının her yönden sağlıklı bir şekilde gelişmelerini istedikleri için okulu ve okul çalışanlarının söylem ve uygulamalarını önemsemektedirler. Öğrenci ve ebeveynlerin okulla olan uzun süreli ilişkileri göz önünde bulundurulduğunda bireysel, gruplarla ya da topluluklarla gerçekleştirilebilecek bir çok uygulama hem öğrencileri hem de ebeveynlerini fiziksel, duyuşsal, psikolojik, sosyal ve tinsel olarak güçlendirme fırsatını sunmaktadır. Okullardaki rehberlik servislerinin etkili ve çeşitli uygulamaları aktif bir şekilde gerçekleştirebilmesi için yeterli ekonomik ve beşeri sermayeye sahip olmaları gerekmektedir. Okul sosyal hizmet uzmanlarının her okuldaki sosyal serviste yer alması özellikle dezavantajlı bireylerin güçlendirilmesinde ve sosyal hayata sağlıklı bir şekilde katılmasında etkili olacaktır.

1.1. Okul Sosyal Hizmeti

Okul sosyal hizmetinin eğitime kazandıracığı birçok olumlu çıktı bulunmaktadır. Okul sosyal hizmeti ABD’ de oldukça yerleşmiş bir şekilde aktif olarak faaliyet göstermektedir. Okul sosyal hizmet uzmanları, “misafir öğretmenler” olarak okul sistemine 20. yüzyılın başlarında çocukların okula gitmesini sağlamak ve öğretmenlerin yeni göçmenleri anlamalarına yardımcı olmak amacıyla dahil olmuştur (Agresta, 2004, 151). 2006 yılında, Okul sosyal hizmeti 100. yılını hareketli bir meslek olarak kutlamıştır (Meares, 2013). Yüz yıllık bir geçmişinin olması, okul sosyal hizmetine dair uygulamaların ve meslek pratiklerinin sistematize olmasında etkilidir.

1975 yılında Amerika’da yürürlüğe giren Tüm Engelli Çocuklar için Eğitim Yasası, okul sosyal hizmet uzmanlarının şu görevlerini tanımlamaktadır:

1. Engelli bir çocuğun sosyal veya gelişimsel öyküsünün hazırlanması,
2. Çocuk ve aile ile birey ve grup bazlı danışmanlık yapmak,
3. Çocuğun okula uyumunu etkileyen yaşam şartlarındaki (ev, okul ve toplum) problemleriyle çalışmak,
4. Çocuğun eğitim programından maksimum fayda görmesini sağlamak için okul ve toplum kaynaklarını seferber etmek (Humes ve Hohenshil, 1987, 42-43).

Okul sosyal hizmetinin gelişiminde etkili olan olaylar, okul sosyal hizmet uzmanlarının rollerinde de değişime neden olmuştur. Okul sosyal hizmet uzmanının görevleri, başlangıçta daha klasik ve az iken yıllar geçtikçe çeşitlilik göstermiştir. Sosyal hizmet uzmanının geleneksel rolleri; vaka çalışmacısı, grup çalışmacısı, devamsızlık sorumlusu, danışmanlık ve aile irtibat sorumlusu iken, daha yeni rolleri; savunucu, davranış uzmanı, ruh sağlığı danışmanı, alkol/madde bağımlılığı uzmanı, bireysel eğitim planı ekip üyesi, şiddeti önleme uzmanı, sistem değiştirme uzmanı, program değiştirme uzmanı ve süper erkek/süper kadın olarak sıralanmaktadır (Zastrow, 2013, 491-503).

Öğrenciler; öğretmenler, okul danışmanları, yöneticiler tarafından çeşitli nedenlerle okul sosyal hizmet uzmanlarına sevk edilmektedirler. Bu nedenler, davranış problemleri, duygusal problemler, akademik sorunlar ve devamsızlık sorunları olarak sıralanmaktadır (Kelly ve diğ., 2010, 137). Okul sosyal hizmetinin geleceğine baktığımızda, eğitimin kalitesi ve maliyeti ile ilgili endişeler, öğrenci öğrenme çıktıları, hesap verebilirlik, daha çeşitli öğrenci popülasyonlarına hizmet etme talebinin artması ve çocuklar ve aileler arasında artan sosyal sorunlar, daha etkin ve verimli uygulamaların nasıl organize edileceği konusunda mesleği yaratıcı düşünmeye zorlayacaktır (Meares, 2013).

Türkiye’ de etkin bir okul sosyal hizmeti ve okul sosyal çalışmacısının varlığından bahsedilemese de Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği’nde (m:40) İl / ilçelerdeki rehberlik ve araştırma merkezinde (RAM) görevli sosyal çalışmacının, müracaatçıların sorunlarının tespitinde bilgi toplayan, sosyal hizmet tekniklerini kullanarak problemlerin çözümüne katkı sağlayan, müracaatçının ilgili diğer kurum ve kaynaklarla buluşmasını sağlayan, mesleği doğrultusunda bilimsel gelişmeleri takip ederek kendini güncelleyip, geliştiren ve kurumunu tanıtan, kurumdaki diğer meslek elemanlarıyla koordineli çalışabilen bir üye olması beklendiği ifade edilmektedir. Diğer ülkelerdeki geçmişi ve sağladığı kazanımlar göz önünde bulundurulduğunda Türkiye’de etkin bir okul sosyal hizmetinin Milli Eğitim hedeflerinin gerçekleştirilmesinde etkili olacağı açıktır.

2. YÖNTEM

Nitel desende betimsel araştırma olarak gerçekleştirilen çalışmada, örneklem belirlenirken, araştırma problemleri ile ilgili en geçerli, detaylı ve zengin bilgileri verebilecek, amaçlı bir örneklem tercih edilmiştir. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, 45). Betimsel araştırmalar, verilen bir durumu olabildiğince tam ve dikkatli bir şekilde tanımlar (Büyüküstün ve diğ., 2018, 24). Amaçlı örnekleme yargısal örnekleme de denir. Bu tür örnekleme de araştırmacı kimlerin seçileceği konusunda kendi yargısını kullanır ve araştırmanın amacına en uygun olanları örnekleme alır (Balci, 2013, 104).

Farklı okullarda en az on yıllık deneyime sahip üçü erkek ikisi kadın olmak üzere toplam beş rehber öğretmen/psikolojik danışmanla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde araştırmacı tarafından hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Rehber öğretmen/psikolojik danışmanların, öğrencilerin bireysel, ailesel ve sosyal sorunları, okullardaki rehberlik servislerinin yapısı, işleyişi, uygulamaları, öneriler ve okul sosyal hizmeti hakkındaki görüşlerinin saptanması hedeflenmiştir.

Görüşmelerin kayıt altına alınması ile ilgili olarak katılımcıların izni alınmıştır. Görüşmelerin ses kayıtlarından elde edilen veriler yazılı hale getirilerek analiz edilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Genel Bilgiler

Rehberlik ve psikolojik danışma servisinin elemanlarının idareciler, rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar, sınıf öğretmenleri ve diğer öğretmenler olduğu ifade edilmiştir. Okullardaki rehberlik servislerinin işlevleri, katılımcılar tarafından bireysel, eğitsel, sosyal ve ilişkisel problemleri çözmek olarak belirtilmiştir.

Araştırmanın katılımcılarının görev yaptığı okullardaki öğrenci ve rehber öğretmen/psikolojik danışman sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir. Sayılar irdelendiğinde rehber öğretmen/psikolojik danışmanların bu sayılardaki öğrencilerin sorunlarını çözmede yetersiz kalacağı çok açıktır.

Tablo:1 Öğrenci ve Rehber Öğretmen/Psikolojik Danışman Sayıları

	Öğrenci sayısı	Rehber öğretmen/psikolojik danışman sayısı
H	900	1
T	696	1
S	570	1
A	800	2
P	1200	1

3.2. Okul Türlerine Göre Sorunlar

Rehberlik ve psikolojik danışma servisinin işlevselliği ve problemler, okul türüne göre değişiklik göstermektedir. Fen liseleri, Anadolu liseleri gibi başarı düzeyi yüksek okullarda, asosyalite, sorumluluk sahibi olmama, sınav stresi, bencillik, yetersiz iletişim sorunları yaşanırken, başarı düzeyi düşük okullarda davranış problemleri, kavga, şiddet, ekonomik sıkıntılar, velilerin ilgisizliği, silah ve bıçak taşıma, uyuşturucu, yaş farkının çok yüksek olduğu duygusal ilişkiler gibi sorunlar yaşanmaktadır. Başarı düzeyi yüksek okullarla ilgili katılımcılar;

“Başarı halini devam etsin diye veli çocuğunun sorumluluklarını üstleniyor. Akademik başarısı yüksek ancak sosyal başarısı düşük çocuklar ortaya çıkıyor.”

“Çocuk çok okuyor, çok araştırıyor ancak sınıf arkadaşını tanımıyor. Alt, üst dönemleriyle zaten iletişimi yok.”

“Biz okulumuzda genellikle akademik başarıyla ilgili sorunlarla uğraşıyoruz.” İfadelerini paylaşmışlardır.

Akademik başarısı düşük okullarda çalışan rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar, aşağıdaki ifadeleri kullanmışlardır:

“Lise 1 de evli adamlara kaçan öğrencilerim oldu.”

“Veliler o kadar ilgisiz ki çocuğunun sınıfını bilmiyor ve çocuklarından akademik bir başarı beklentisi yok.”

Öğrencilerin yaşadığı akademik başarı ile ilgili problemler, ders çalışmama, sınav stresi, ödev yapmama, sorumsuzluk, derse geç gelme olarak çeşitlenmiştir.

3.3. Bireysel, Ailesel ve Sosyal Sorunlar

Bireysel sorunlar, sigara kullanımı, madde kullanımı, davranış bozuklukları, internet ve akıllı telefonlarla aşırı meşgul olma olarak ifade edilmiştir. Katılımcıların,

“Sigara öğrenciler arasında çok yaygın. Çocuklar sigara içince yeni bir sosyal ağ bulmuş oluyorlar. Ben birisinden şunu dinlemiştim: yetişkin birisi, arada bir sigara içiyordum ama tek tük. Bir gün sigara paketini cebimde unuttum, okula öyle gittim ve okulda arkadaşlarım gördü. Bir anda sigara içen bir sürü arkadaşım oldu ve ben tiryaki oldum. Yani sigarayla mücadele edilirken aynı yolla akran desteğini kullanarak ilerlemek lazım.”

Ailevi sorunlara bakıldığında iletişim problemleri ön plana çıkmaktadır.

“Çocuklar, aileleriyle çatışma yaşıyorlar. Anlaşılmadıklarını ve kısıtlandıklarını düşünüyorlar.”

“Ortaokuldan sonra çocukların aileleriyle iletişimleri azalıyor. İlişki ve iletişim noktasında arkadaşları hayatlarında ilk sıraya yerleşiyor. Veliler çocuklarıyla sağlıklı iletişim konusunda bilinçsiz ve yetersizler. Seminer düzenliyoruz ancak katılım az oluyor.” şeklinde paylaşımları olmuştur.

Okul ortamında gözlenen sosyal sorunlar; akran mobingi, disiplin ihlalleri, kızların kıskançlık nedeniyle arkadaşlık ilişkilerinde problem yaşamaları ve erkeklerin güç göstermeye yönelik davranışları şeklinde sıralanmaktadır.

3.4. Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisinin Görevleri

Sınıf öğretmenleri okullardaki rehberlik ve psikolojik danışma servisinin hizmetlerinin kılcalı nüfusunu sağlayan en küçük birimlerdir. Öğrenciyi tanıma, akademik başarılarını ve devamsızlık durumlarını takip etme, sorunları tespit etme gibi görevleri bulunmaktadır. Çalışmanın katılımcıları, sınıf öğretmenlerini “sağ kolumuz” diye tanımlamaktadır. Sorun, sınıf öğretmeni tarafından tespit edilip çözülmeye çalışılmakta, uygulamalar etkili olmadığı takdirde rehber öğretmen/psikolojik danışmanlara havale edilmektedir. Aşağıdaki ifadeler bu bilgileri desteklemektedir:

“Sınıf öğretmeni bahsettiğim her olayla ilgili ilk sorumludur. Sınıf öğretmenine gelen sorun, ilgili yollar denendikten sonra hala çözülemezse rehber öğretmen/psikolojik danışmana iletilir. O zaman profesyonel olarak biz devreye gireriz. Her sorun bize gelse 1200 öğrenci düşünsenize nasıl bir kaos olur burada, çok iş yaparız ama hiç sonuç alamayız.”

“Sınıf öğretmenleri bizim sağ kolumuz gibi. Sınıfta bir öğrencinin maddi yetersizliğini ya da ders ortamını bozan hareketlerini ya da engel durumunu sınıf öğretmeni tespit ediyor. Bizim verdiğimiz anketleri, yöntemleri uyguluyor ya da bize havale ediyor.”

Rehberlik ve psikolojik danışma servisinin uygulamaları, aile ile iletişimsizlik, sigara kullanımı, verimli internet kullanımı gibi konularda seminerler düzenlemek, öğrenci-öğrenci, veli-öğrenci, öğretmen-öğrenci, öğretmen-veli arasında yaşanan problemlerde arabulucu olmak, öğrenci meclislerinden gelen sorunları çözmek, okul çevresindeki tehlikelerden öğrencileri uzak tutmaya çalışmak, öğrencilerin burs almalarını sağlamak, sigara kullanımı ile mücadele etmek olarak sıralanmıştır.

“Okul Öğrenci Meclisimiz var. Çocuklar sınıflarının eksikleri, kantinle ilgili problemleri gibi konuları getiriyorlar. Arada toplanıp çocukları dinliyoruz. “

“Şiddetle mücadele komisyonu var. Dışarıya çocuklar için çok fazla tehlike barındırıyor. Biz öğrencilerin ihtiyaçlarını mümkün mertebe okul içinde halledip, teneffüslerde dışarı çıkmalarına izin vermiyoruz.”

“Ekonomik durumu kötü olan öğrenciler için hocalardan gönüllü olanlarla bir havuz oluşturduk. Ayın başında istenilen miktarlarda burs olarak toplayıp, öğrencileri rencide etmeden eğitim desteği diyerek aktarıyoruz onlara. 50TL, 75 TL gibi meblağlar ama çocuklar için çok değerli miktarlar. 24 çocuğa 10 ay boyunca bu şekilde burs veriyoruz.”

“Sigara büyük sorun. Disiplin vakalarının yüzde ellisini oluşturuyor. İçtiğini tespit ettiğimiz çocuklara toplum hizmeti veriyorum. Sigara ile ilgili araştırma yapıp, benimle paylaşmasını istiyorum. Etkili olduğu durumlar oldu. Ama yüzde yüz tesirli diyemiyorum.”

3.5. Okul Dışı Serbest Vakitlerin Değerlendirilmesi

Çocukların okul dışı serbest vakitlerini nasıl değerlendirdikleri araştırıldığında, internet, akıllı telefonlar, bilgisayar ve arkadaş ortamlarında boş muhabbetler cevapları öne çıkmıştır. Son yıllarda sayısı artan sanatsal ve sportif kursların faydalı olduğu genel kanıdır. Ancak çok çeşitli kursları deneyip, süreklilik gösteremeyen, yetkinlik kazanamayan öğrencilerin varlığı da rehber öğretmen/psikolojik danışmanların rahatsız olduğu durumlardandır.

“Sosyal gelişim merkezleri tarzındaki uygulamalardaki mantık çok güzel. Ancak envai çeşit kursa gidip, süreklilik sağlayamamış bir sürü öğrencimiz var. Çok şey yapmış ancak sonuçta hiçbir şey yapamamış bir sürü öğrenci. Veliler de bu konudan şikayetçiler. Ona da gönderdik, buna da gönderdik ama olmadı diyorlar.”

“İnternet ve sanal alem çocukların boş vakitlerini kapsamış durumda. Spor etkinlikleri çok verimli oluyor. İlgili veliler var ama çocuğumun akademik başarısı düşer diye endişe ile yaklaşan veliler de var. TEOG, YGS gibi sınavlardaki başarı her şeyin önünde. Akademik başarı çok önemseniyor.”

“Çocukların boş zamanlarını çok da etkili bir şekilde değerlendirdiklerini düşünmüyorum. İnternet, telefon ve arkadaş ortamlarındaki muhabbetler. O muhabbetlerin içeriğinin de çok dolu olduğunu düşünmüyorum. Kültürel etkinlikler de yok gördüğüm kadarıyla.”

3.6. Öneriler

Görüşme yapılan rehber öğretmen/psikolojik danışmanların rehberlik ve psikolojik danışma servisinin daha faydalı olmasına yönelik, okullardaki rehber öğretmen/psikolojik danışman sayılarının artırılması, sportif ve sanatsal faaliyetlerin artırılması, okul bahçelerinin buna uygun hale getirilmesi ve öğrencilerin ders yükünün azaltılması teklifleri bulunmaktadır.

“Okulun bahçesinde 10 tane pota olsa, 5-6 tane pinpon masası olsa veya bununla ilgili oyun alanları çok fazla olsa, mesela bahçede çocukların kullanabilecekleri 20 tane, 30 tane, 50 tane top olabilse.”

“Resim ya da sporla uğraşan öğrencilerin okul dışında yanlış faaliyetlerde yer aldıklarını hiç görmedim. Ama veliler öğrencilerin kabiliyetlerini keşfetme ve yönlendirme konusunda çok eksikler.”

“Öğrenci sayısının daha az olması ya da rehber öğretmen/psikolojik danışman sayısının artırılması uygulamalardaki kaliteyi arttıracak unsurlardır.”

3.7. Okul Sosyal Hizmeti ile İlgili Görüşler

Okul sosyal hizmeti ile yapılması planlanan çeşitli uygulamaların rehber öğretmen/psikolojik danışmanlardan istenmesi halinde mesainin buna elvermeyeceği, Türkiye’de rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar hak ettikleri konumu alamamışken okul sosyal hizmet uzmanlarının da rehberlik ve psikolojik danışma servisine dahil olmasının çeşitli sorunları beraberinde getireceği konusunda katılımcılar arasında fikir birliği bulunmaktadır. Yurtdışı uygulamalarında olduğu gibi rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar çocuğa pedagojik destek verirken, okul sosyal hizmet uzmanlarının da ailevi ve sosyal destek vermesinin rehberlik çalışmalarını bütünleyeceği de ifade edilmiştir. Ancak ekibe giren sosyal hizmet uzmanının görev ve yetkilerinin net olmaması halinde sorunlar yaşanacağı ve bu uygulamanın Türkiye’de hayata geçmesinin zor olacağı kanıları da bulunmaktadır.

“Okul sosyal hizmetinin yurt dışı uygulamaları vardır. Teorikte güzel. Ancak rehberlik ve psikolojik danışma okullarda hak ettiği değeri bulamamışken bir de sosyal hizmet uzmanı nasıl olur bilemiyorum. Bütün altyapı oluşturuldu, bütçe, kadro falan. Bence çok da faydalı olur. Ancak her okulda olması yerine kampüs uygulaması daha iyi olabilir. Ya da ilçe ilçe okul sosyal hizmet merkezleri.”

“Ziyaretler, dezavantajlı öğrenci ve velilerle ilgili faaliyetler bizim sorumluluğumuz olsa bir çok kişi karşı çıkacaktır. Öğrenciye verdiğimiz hizmetleri aksatabilir bu uygulama.”

“Çocuğun aile ve sosyal çevresi ile ilgili problemlerinin çözümünde bilgilendirme ve ilgili kurumlarla buluşturma konusunda rehber öğretmen/psikolojik danışmanlara sorumluluk verilmiş olsa buna mesaimiz elvermez. Biz ve sınıf öğretmenleri destek olabiliriz sadece. Bu iş için uzman birilerinin olması gerekir. Batıdaki gibi okullarda etkili bir sosyal hizmetin bizde yapıldığını düşünmüyorum. Oysa kazanımları çok fazla olur.”

Özetle sorunlar, akademik boyutta; ders çalışmama, sınav stresi, ödev yapmama, sorumsuzluk ve derse geç gelme olarak, bireysel boyutta; sigara, teknolojik aletlerin aşırı kullanımı, ailevi boyutta; iletişim problemleri, sosyal boyutta ise; akran mobingi, disiplin ihlali olarak ifade edilmiştir. Sınıf öğretmenlerinin rehberlik faaliyetlerinde çok önemli rol oynadığı ve rehber öğretmen/psikolojik danışmanların sağ kolu oldukları görülmüştür.

Rehber öğretmen/psikolojik danışmanların, eğitsel, bireysel, sosyal ve ilişkisel sorunların çözümünde gerekli çalışmaları özveri ile yürüttükleri görülmektedir. Ancak öğrenci sayılarının çok fazla olması uygulamaların kalitesi ve yeterliliği noktasında sorunlu bir durumdur. Öğrencilere “çevresi içinde birey” perspektifinde bakılarak çalışmalar yapılması düşünüldüğünde, ortam ziyaretleri ve aile görüşmeleri, uzun süreli birey ya da grup çalışmaları için rehber öğretmen/psikolojik danışmanların mesailerinin yeterli olmayacağı açıktır. Çalışmaya katılan rehber öğretmen/psikolojik danışmanların ifadeleri de bu yöndedir. Okul sosyal hizmetinin çok faydalı olacağı düşünülmeye karşın rehberlik ve psikolojik danışma servisindeki konumu ve görevlerinin net olması gerektiği konusunda fikir birliği bulunmaktadır.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Başka çalışmaların (Camadan ve Sezgin, 2012, 207) bulgularına uygun olarak bu çalışmaya katılan rehber öğretmen/psikolojik danışmanların çalıştığı okullarda da rehber öğretmen/psikolojik danışman

başına düşen öğrenci sayısı fazladır. Okullarda, asosyallik, sorumluluk sahibi olmama, sınav stresi, bencillik, yetersiz iletişim sorunları, davranış problemleri, kavga, şiddet, ekonomik sıkıntılar, velilerin ilgisizliği, silah ve bıçak taşıma, uyuşturucu, yaş farkının çok yüksek olduğu duygusal ilişkiler gibi sorunlar yaşanmaktadır. Bu sonuçlar, Hatunoğlu ve Hatunoğlu'nun (2006) , araştırmasıyla benzerlik taşımaktadır.

Rehberlik ve psikolojik danışma servisinin uygulamaları, aile ile iletişimsizlik, sigara kullanımı, verimli internet kullanımı gibi konularda seminerler düzenlemek, öğrenci-öğrenci, veli-öğrenci, öğretmen-öğrenci, öğretmen-veli arasında yaşanan problemlerde arabulucu olmak, öğrenci meclislerinden gelen sorunları çözmek, okul çevresindeki tehlikelerden öğrencileri uzak tutmaya çalışmak, öğrencilerin burs almalarını sağlamak, sigara kullanımı ile mücadele etmek olarak sıralanmıştır.

Görüşme yapılan rehber öğretmen/psikolojik danışmanların rehberlik ve psikolojik danışma servisinin daha faydalı olmasına yönelik, sportif ve sanatsal faaliyetlerin artırılması, okul bahçelerinin buna uygun hale getirilmesi, okullardaki rehber öğretmen/psikolojik danışman sayılarının artırılması ve öğrencilerin ders yükünün azaltılması teklifleri bulunmaktadır.

Katılımcılar, okul sosyal hizmetinin çok faydalı olacağı düşünmesine karşın rehberlik ve psikolojik danışma servisinde okul sosyal hizmet uzmanının konumu ve görevlerinin net olması gerektiği konusunda fikir birliğinde bulunmuşlardır. Okul sosyal hizmetinin Türkiye'de uygulanmıyor oluşu, rehberlik ve psikolojik danışma servisinde rollerin dağılımı ve işbirliği konusunda belirsizliğin sorun olabileceğine dair bir algı oluşturmaktadır. Oysa Agresta (2004, 158), 183 okul sosyal hizmet uzmanı, 137 okul psikoloğu ve 166 okul danışmanı ile gerçekleştirdiği araştırmasında, bu üç meslek grubunun elemanlarının hiç birinin diğer meslek gruplarındaki elemanlar ile rekabet içinde olmadığını belirtmiştir.

Okul türüne göre değişiklik gösteren sorunlar, akademik boyutta; ders çalışmama, sınav stresi, ödev yapmama, sorumsuzluk ve derse geç gelme olarak, bireysel boyutta; sigara, teknolojik aletlerin aşırı kullanımı, ailevi boyutta; iletişim problemleri, sosyal boyutta ise; akran mobingi, disiplin ihlali şeklinde belirlenmiştir. Sınıf öğretmenleri rehberlik servisleri için çok önemli bir pozisyonda olup, rehberlik faaliyetlerinin öğrencilere uygulanmasında rol oynamaktadırlar. Okullardaki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri, çeşitli konularda seminer vermek, ortaya çıkan çatışmalarda arabulucu olmak, zararlı alışkanlıklarla mücadele etmek olarak sıralanmıştır.

Rehber öğretmen/psikolojik danışmanların, öğrencilerin sorunlarının çözümünde gerekli çalışmalarını özveri ile yürüttükleri görülmüş olsa da öğrenci sayılarının çok fazla oluşu dikkat çekmektedir. Öğrenciler için "çevresi içinde birey" perspektifiyle çalışmalar yapılması düşünüldüğünde planlanacak uygulamaları gerçekleştirmek için rehber öğretmen/psikolojik danışmanların mesailerinin yeterli olmayacağı açıktır. Çalışmaya katılan rehber öğretmen/psikolojik danışmanların ifadeleri de bu yöndedir. Okul sosyal hizmetinin çok faydalı olacağı düşünülmesine karşın rehberlik ve psikolojik danışma servisindeki konumu ve görevlerinin net olması gerektiği şeklinde bir fikir birliği bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Agresta, Jacqueline (2004). Professional Role Perceptions of School Social Workers, Psychologists, and Counselors. *Children & Schools*, V. 26, N. 3, p. 151-163.
- Balcı, Ali (2013). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Başkurt, İrfan (2019). Almanya'da İlkokul Sistemi. *Millî Eğitim Dergisi*, *Millî Eğitim Dergisi Temel Eğitim Özel Sayısı*, s. 883-901.
- Büyüköztürk, Şener, Kılıç Çakmak, Ebru, Akgün, Ö. Erkan, Karadeniz, Şirin ve Demirel, Funda (2018). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi, 24. Baskı, Ankara.
- Camadan, Fatih ve Sezgin, Ferudun (2012). İlköğretim Okulu Müdürlerinin Okul Rehberlik Hizmetlerine İlişkin Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, C. 4, S. 38, s. 199-211.
- Dupper, David (2013). *Okul Sosyal Hizmeti Etkin Uygulamalar için Beceri ve Müdahaleler*. Çev: Özkan, Yasemin ve Gökçearslan Çiftçi, Elif, Ankara: Nika Yayınları.
- Hatunoğlu, Aşkın ve Hatunoğlu, Yavuz (2006). Okullarda Verilen Rehberlik Hizmetlerinin Problem Alanları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, C. 14, S. 1, s. 333-338.
- Hoşgörür, Vural ve Polat, Mustafa (2015). Ortaokul Öğrencilerinin Okula Devamsızlık Nedenleri (Söke İlçesi Örneği). *MSKU Eğitim Fakültesi Yayınları*, C. 2, S. 1, s. 25-42.
- Humes, Charles W. and Hohenshil, Thomas H. (1987). Elementary Counselors, School Psychologists, School Social Workers: Who Does What?. *Elementary School Guidance & Counseling*, V. 22, N. 1, p. 37-45.
- Karahan, T. Fikret (1993). Lise Öğrencilerinin Problemlerini Etkileyen Faktörler. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 8, S. 1, s. 147-156.
- Kelly, M. Stokely, Berzin, S. Cosner, Frey, Andy, Alvarez, Michelle, Shaffer, Gary ve O'brien, Kimberly (2010). The State of School Social Work: Findings from the National School Social Work Survey. *School Mental Health*, S. 2, p. 132-141.

- Kepçeoğlu, Muharrem (1987). Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Uygulamalarının Gelişimi ve Belli Başlı Sorunları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakóltesi Dergisi*, C. 2, S. 2, s. 264-272.
- Meares, P. Allen (2013). *School Social Work*. Oxford Research Encyclopedia.
- Nazlı, Serap (2003). Öğretmenlerin Kapsamlı / Gelişimsel Rehberlik Ve Psikolojik Danışma Programını Algılamaları ve Değerlendirmeleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 6, S. 10, s. 131-145.
- Özgüven, Ethem (1990). Ülkemizde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Faaliyetlerinin Dünü ve Bugünü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, C. 1, S. 1, s. 4-15.
- Özoğlu, S. Çetin (1977). Orta Öğretim Düzeyindeki Okullarımızda Rehberlik Hizmetlerinin Gereksinmelerine İlişkin Görüşler ve Bazı Öneriler. *Eğitim ve Bilim*, C. 1, S. 6, s. 4-13.
- Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği*.
- Sezer, Fahri, Erdener, M. Akif ve Tezci, Erdoğan (2019). Eğitimcilerin Öğrenci Problemlerine Ait Farkındalık Durumları ve Bu Problemlere İlişkin Çözüm Önerileri. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 45, s. 87-116.
- Tan, Hasan (2014). *Psikolojik Yardım İlişkileri Psikolojik Danışma ve Psikoterapi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yıldırım, Ali ve şimşek, Hasan (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zastrow, Charles (2013). *Sosyal Hizmete Giriş*. Ankara: Nika Yayınları.